

Sivas Gök Medresenin Taç Kapısında Yer Alan Hayat Ağacı Bezemesinin Ezoterizm Kavramı Açısından İncelenmesi

Examination of the Tree of Life Decoration on the Crown Gate of Sivas Gök Madrasah in Terms of the Concept of Esotericism.

Okan BOYDAŞ¹

ÖZ

Hazırlanan bu çalışma genel olarak ezoterizm kavramı çerçevesinde Türk ve Dünya kültüründe geniş yere sahip olan hayat ağacı sembolünün değerlendirilmesinin yanı sıra, Selçukluların önemli mimari yapılarından Sivas Gök Medresenin taç kapısında bulunan hayat ağacı sembolünün ezoterik göstergeler açısından incelenmesine yönelik olarak oluşturulmuştur. Çalışmada, ezoterizm kavramı ve hayat ağacı sembolüne kısaca değinilmiş, Sivas Gök Medrese'de bulunan hayat ağacı sembolü, ezoterik göstergeler açısından irdelenmeye çalışılmıştır. Makalenin kuramsal çerçevesi betimsel araçlardan tarama yolu ile temellendirilmiş, elde edilen veriler ile literatürdeki durumu tespit etmek amacı ile nitel araştırmanın imkânlarından faydalanılmıştır. Çalışma ile ilgili tez, yayın ve diğer çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuş olan makalede konu, ezoterizm kavramı, hayat ağacı sembolü ve Sivas Gök Medrese'de bulunan hayat ağacı sembolünün ezoterizm kavramı açısından değerlendirilmesi ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda ezoterizm içerisinde yeri olan hayat ağacı sembolü, ezoterik göstergeler üzerinden irdelenmiştir. Hazırlanan bu çalışmanın temel amacı, içinde bulunduğumuz Anadolu coğrafyasında önemli bir yere sahip olan hayat ağacı sembolünün simgesel anlamlarının irdelenmesinin yanı sıra, Sivas Gök Medrese'de bulunan hayat ağacı sembolünün de ezoterik göstergeler üzerinden anlaşılmasına katkı sağlayabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Ezoterizm, Sivas Gök Medrese, Hayat Ağacı, Sembol.

ABSTRACT

This study was prepared to evaluate the tree of life symbol, which has a wide place in Turkish and World culture, within the framework of the concept of esotericism in general, as well as to examine the tree of life symbol located on the crown gate of Sivas Gök Medrese, one of the important architectural structures of the Seljuks, in terms of esoteric indicators. In the study, the concept of esotericism and the tree of life symbol were briefly mentioned, and the tree of life symbol located in Sivas Gök Medrese was tried to be examined in terms of esoteric indicators. The theoretical framework of the article was based on descriptive scanning methods, and the opportunities of qualitative research were used in order to determine the situation in the literature with the obtained data. In the article, which was created by utilizing thesis, publications and other studies related to the study, the subject was limited to the concept of esotericism, the tree of life symbol and the evaluation of the tree of life symbol located in Sivas Gök Medrese in terms of the concept of esotericism. In this context, the tree of life symbol, which has a place in esotericism, was examined through esoteric indicators. The main purpose of this study is to examine the symbolic meanings of the tree of life symbol, which has an important place in the Anatolian geography we are in, as well as to contribute to the understanding of the tree of life symbol found in Sivas Gök Madrasa through esoteric indicators.

Keywords: Esotericism, Sivas Gök Madrasa, Tree of Life, Symbol.

¹ Corresponding Author: (Dr.) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, okanboydas@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3267-1058>

GİRİŞ:

İnsanoğlunun yaratılışından bu zamana kadar geçen sürede değişmeyen tek şey, yine insanoğlunun kendinden güçlü olduğuna inandığı bir varlığa inanması ve bu inancın çerçevesinde kendi yaşamını şekillendirmesidir. Bu açıdan bakıldığında soyut olan inanış şekillerini somut/görünür olan şeylerle ifade çabaları insanoğlunun var olmasından bu yana çeşitli semboller aracılığı ile ortaya konulmuştur. Toplumsal ve bireysel inanış şekillerine göre, sembollere yüklenen anlamlarda güç, doğurganlık, ikinci yaşam inancı, ölümsüzlük gibi konular olmuştur. Zaman içerisinde toplumlardaki inanış biçimleri, o toplumun hem sosyal hem siyasal hem de sanatsal yaşamına etki ederek günümüze kadar gelmiştir. Özellikle Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olan hayat ağacı sembolünün de bu inanış biçimlerin de sıklıkla kullan bir sembol olduğu görülmektedir. Çeşitli uygarlıklarda dünya ağacı olarak da bilinen bu sembol, tanrının özelliklerini barındıran, tanrının yeryüzündeki sembolü olarak değerlendirilebilir. Zamanla farklı kültürler içerisinde sembolleştirilerek o kültüre özgü ek sembollerle bir arada tasvir edilmiştir. Ağaç motifinin Türklerin devlet yapısında önemli bir yeri vardır. Bu sembol Türklerde sıklıkla askeri armalarda, mimari yapıların süslemelerinde kullanılan kutsal bir sembol olarak görülür. (Sayılır, 2021). Bu bağlamda Türklerde ağaç sembolünün ağırlıklı olarak kullanıldığı dönemlerin başında Selçuklu dönemi gelmektedir. 1071 yılında Malazgirt'te yapılan savaştan sonra Türklerin Anadolu'ya gelişi ve burada büyük bir imparatorluk kurmaya doğru giden süreç, dünya tarihi için çok önemlidir. Anadolu toprakları, Türklerin imparatorluğa doğru giden bu süreci içinde bilim ve din merkezi haline gelmiştir. Anadolu'da kurulan Türk devletleri de bu doğrultuda bilim ve din merkezilerinin inşasına önem vermişlerdir. İç Anadolu Bölgesinde yer alan Sivas bu özelliği ile diğer Selçuklu şehirleri arasında önemli bir yer de bulunmaktadır. Selçuklular döneminde yaptırılan bilim merkezlerinin yoğun olarak görüldüğü Sivas'ta neredeyse her bilim alanı için bir medresenin yaptırıldığı görülmektedir. Fizik, kimya ve astronomi eğitimi vermek için yaptırılan Sivas Buruciye Medresesi, tıp eğitimi vermek için kurulan Sivas Şifaiye Medresesi ve astronomi ve gök bilimi için yaptırılan Sivas Gök Medrese bu duruma verilecek önemli örnekler arasında yer almaktadır.

Hazırlanan bu çalışmanın kavram haritası; sır olana ulaşmak için uygulanan yollar bütünü olarak tanımlanabilecek ezoterizmin kavramının açıklanması, Hayat Ağacı sembolünün dünya ve Türk kültüründeki yeri, Sivas Gök Medresesi'nin kısa tarihçesi ve mimari özellikleri, Sivas Gök Medrese'de bulunan Hayat ağacı sembolünün kendi içinde barındırdığı anlamlar bakımından ezoterik çerçevede değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Literatür taraması

Tokdemir, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü bünyesinde hazırlamış olduğu "Günümüz Sanatında Mistik Etkileşimler ve İçsel Bulma" Tokdemir (2013) isimli yüksek lisans tezinde hazırlanan bu çalışmanın temel konusu olan Ezoterizm kavramına ve ezoterizm sıfatının kökenine kısaca değinerek, bu kavramın tanımını yapmıştır. Buna göre ezoterizm "eisoya" daki "eso" sıfatından türemiş "esoterikos" kökünden gelen bir kavramdır.

Guenon, çevirisini Mahmut Kanık'ın yaptığı "İnisyasyona Toplu Bakışlar" Guenon (2005), isimli kitabında ezoterizmi "içrek, içe doğru, sır olan" olarak tanımlamıştır.

Faivre ve Karen, Cogito dergisinin 46. Sayısında yer alan "Batı Ezoterizmi ve Dinler Bilimi" isimli çalışmada ezoterizmi, sembollerin dili olarak kabul eder. Buna göre, bu düşünce biçiminin temel özelliklerini de "benzerlik, canlı doğa, imgelem ve meditasyonlar, dönüştürme eylemi" (Faivre ve Karen, 2006) olarak dört ana özellik altında tanımlar. Bununla birlikte "ahenk praksi ve iletim" başlıklarını da ayrı sınıflandırıp, bu iki özelliğin ihmal edilebilirliğini savunur.

Eliade, “Kutsal ve Dindışı”Eliade (2003) isimli kitabında, yaratıcı ve ağaç arasındaki bağlantıya tanrının yeryüzündeki sembolü olarak değinir. Dünya dinler tarihinde ağaç sembolizminin yoğun bir şekilde kullanılmasına göndermede bulunur.

Algan, Cogito Dergisi’nin 46. sayısında “Ezoterizme Genel Bir Bakış”Algan (2006), isimli çalışmasında, insanın kendi bireyselliği ve dünyayı algılayış şekline değinir. Algan, yatarılıştan bu yana insanoğlunun gidermesi gereken iki önemli sorunu öne sürer; bunlar kişinin kendisini algılama süreci ve yine kişinin dünyayı algılayış biçimidir.

Churchward, “Mu’nun Kayıp Sembolleri ”Churchward (1933), isimli kitabında, hayat ağacı çevresine dolanmış olarak tasvir edilen yılan için “baştan çıkarıcı” ya da “şeytanın temsilcisi” yorumunu yapmıştır.

Ergün, “Tük Kültüründe Ağaç Kültü”Ergün (2004), isimli çalışmasında, dünya yaratıldığında hayat ağacının da yaratıldığını belirtmiştir. Bununla birlikte hayat ağacı olarak adlandırılan bu sembolün dallarının ve budakların gümüşten, yapraklarının ise altından olduğuna değinir. Bu bilgiye ek olarak Ergun bu ağacın gövdesinden ve tepesinden sarı renkte bir sıvı çıktığı tasvirini de çalışmasına eklemiştir.

Yöntem

Ezoterizm kelime anlamı olarak içe dönük, açık olmayan, sır olan anlamına gelen bir kavramdır. Ezoterizm, başka bir deyişle görünür olanın görünür olmayana dönük anlamlandırılması olarak da tanımlanabilir. Bu bağlamda sembollerin dili olarak görülebilecek olan ezoterizm kavramı gerek dünya coğrafyasında gerekse Anadolu coğrafyasında sıklıkla kullanılan Hayat Ağacı sembolü ile ilişkilendirilmiştir. Makalenin kuramsal çerçevesi, betimsel araçlardan tarama yolu ile temellendirilip, ulaşılan bulgular ile literatürdeki durumu değerlendirmek amacı ile nitel araştırmanın olanaklarından faydalanılmıştır. Çalışma ile ilgili yayın, tez ve diğer çalışmaların ışığında ortaya konulmuş olan makale de konu; ezoterizm kavramı, hayat ağacı sembolü ve Sivas Gök Medrese de bulunan hayat ağacı sembolünün ezoterik göstergeler açısından değerlendirilmesi ile sınırlandırılmıştır.

Bulgular ve tartışma

Bu bölümde araştırmanın temel kavramları literatür taraması yapılarak elde edilen bulgular doğrultusundan açıklanmaya çalışılacak, elde edilen bu bulgular ışığında çalışmanın temel konusu sınırlılıklar dahilinde tartışılacaktır. Bu bağlamda ezoterizm kavramı ve ezoterizm kavramının içinde barındırdığı özelliklere, Hayat Ağacı sembolü ve bu sembolün dünya ve Türk kültüründeki yerine değinilecektir. Daha sonra Sivas Gök Medrese de bulunan Hayat Ağacı sembolünün ezoterizm açısından değerlendirilmesi tartışma başlığının ana konusu niteliğinde değerlendirilecektir.

1. Ezoterizm

Ezoterizm, Yunanca kökenli bir kelimedir. Sır-içine/ içeri doğru ve içsel anlamı taşıyan eisoya kavramındaki eso sıfatının daha üstü anlamına gelen esoterikos kökeninden türemiş bir sıfattır (Tokdemir, 2013). *İnisinasyona Toplu Bakışlar* isimli kitabında da Rene Guenon ezoterizmi, içrek yani dışa kapalı ve kendi içine dönük ya da apaçık olmayan/sır şeklinde tanımlamıştır (Guenon, 2005:17). Bununla birlikte Anadolu İslam inancına göre ezoterizmi; insanın ulaşabileceği en üst mertebe olarak sayılan İnsan-ı Kâmil (üst insan) mertebesine ulaşmasını sağlamak olan gizli ve seçilmiş kişilerin ulaşabileceği bilgiler bütünü olarak tanımlamak mümkün olacaktır. Yine Anadolu İslam inancında bu kavrama en yakın olan inanış bütünü Sufizm olarak görülmektedir. Bu bağlamda ezoterizmin temel hedefinin insan, temel amacının ise insanın kişiselliği üzerinden üst bilgilere ulaşma gayesi olduğu söylenebilir. Doğanın bir parçası olan insanın kendi edindiği deneyimler aracılığı ile öğrendiği bilgiler ve yaratıcı güç ile olan kişisel ilişkisi ezoterik bilginin başlıca konuları arasında görülmektedir. Bu bağlamda ezoterik bilginin anlaşılmasına yönelik dünya literatüründeki bazı yöntem bilim örneklerine değinmek

önemlidir. Bu önermelerden ilki olarak görülebilecek çalışma *Batı Ezoterizmi ve Dinler Bilimi'dir*. Faivre ve Karen birlikte hazırladıkları bu çalışma da ezoterizmi altı temel özellikte kabul eder. Ezoterizmi bir anlatım şekli olarak benimseyen Faivre ve Karen, bu düşünce biçiminin temel özelliklerini de benzerlik, canlı doğa, imgelem ve meditasyonlar, dönüştürme eylemi (Faivre ve Karen, 2006) şeklinde sıralarlar. Bu önermede yer alan temel özellikleri de şu şekilde açıklarlar:

1.1. Benzerlik özelliği

Faivre bu özelliği ezoterizme göre evrensel birbirine bağımlılık ilkesi olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte evrendeki her şeyin birbiri ile olan ilişkisi üzerinde durmuş ve bu ilişki çerçevesinde evrendeki her şeyin kısmi de olsa birbirine benzediği savını ortaya koymuştur.

1.2. Canlı doğa özelliği

Doğa, yaratılıştta var olan her şeyin bağlayıcısı konumundadır. Bu önermeye göre doğadaki her şey birbiri ile ilişkili ve birbirini tamamlar niteliktedir.

1.3. İmgelem ve meditasyonlar özelliği

Faivre'nin önermesi içerisinde yer verdiği üçüncü özellik olan İmgelem ve Meditasyonlar özelliği, imgelerin ve simgelerin ortak alanda kullanımına izin veren bir özelliktir. Bu özelliğe göre imgelem ve meditasyon kavramının birbirinden ayıramayacağı vurgusunu yapar.

1.4. Dönüştürme özelliği

Faivre önermesinde yer verdiği dönüştürme özelliği ile ezoterizme gönderme yaparak, kişinin kendi deneyimlerinden ve ezoterik bilgiler ışığında edindiği bilgilerden yararlanarak insan-ı kâmil olma yolunda insanın kendisini dönüştürmesinin önemine atıfta bulunmuştur (Faivre ve Karen, 2006).

Ezoterizm başlığı altında sunulabilecek ikinci önerme ise, *Ezoterizme Genel Bir Bakış* isimli çalışmasında Refik Algan'ın yer verdiği görüşüdür. İnsanın kendi bireyselliği ve dünyayı algılayış şekli ile ilgili düşüncesinde Algan, yatarılıştan bu yana insanoğlunun gidermesi gereken iki önemli sorunu öne sürer; bunlar kişinin kendisini algılama süreci ve yine kişinin dünyayı algılayış biçimidir (Algan, 2006:134). Bu bağlamda Algan'ın önermesinde yer verdiği ve insanın gelişimi için ön sıralarda önem arz eden bu durumun çözümüne İslam Tasavvufunda yer alan üç değişik bilgi biçimine atıfta bulunarak değerlendirmek doğru olacaktır. Duyarak bilme, görerek bilme, olarak bilme olarak sıralandırılabilir bu üç bilme şekli ezoterizm de yeri olan ruhsal olarak gelişmeyi ön planda tutan öğrenme biçimine yakın bir anlayış olduğu düşünülebilir.

2. Hayat ağacı sembolü

İnsanoğlunun varoluşunun her döneminde temel gereksinimlerinin yanında değişmeyen en önemli olgularından biri bir şeye, bir düşünceye inanma gereksinimidir. Kendinden güçlü olduğuna inandığı, Ona yabancı ve güçlü gelen/gücünün yetmediği somut varlıklara inanma şekli, süreç içerisinde toplumun kendi iç dinamiklerine göre şekillenip günümüze kadar gelmiştir. Bu bağlamda her toplumun kendine göre anlamlar yükledikleri olayların başında ise doğa olayları gelmektedir. Toplumların bu manada geniş anlamlar yüklediği ve geçmişten günümüze kadar gelen sembollerden biri ağaç sembolüdür. Doğan, büyüyen ve ölen insanoğlu, bu bakış açısı ile kendine en yakın gördüğü ağaç sembolünü, bazen gücün, bazen yaşamın, bazen de dünyanın yaratıcı ile bağlantı noktasını simgeleyen bir metafor olarak kabul etmiştir. Mircea Eliade *Kutsal ve Dindışı* isimli kitabında, yaratıcı ve ağaç arasındaki bağlantıya tanrının yeryüzündeki sembolü olarak değinir ve dünya dinler tarihinde ağaç sembolizminin yoğun bir şekilde yapılmasına göndermede bulunur (Eliade, 2003:424). Bu bağlamda

her toplumun ağaca yüklediği anlama göre farklı isimler ile adlandırılmıştır. Yaşadığımız Anadolu coğrafyasında özellikle Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden sonra çok sık karşılaşılan sembollerden biri Hayat Ağacı Sembolü olmuştur (Şekil 1). Bununla birlikte çeşitli şekillerde zeytin, akasya, defne, çam gibi ağaç türlerinde tasvir edilen hayat ağacı, Türk ve dünya mitolojisinde de karşımıza sıklıkla çıkmaktadır (Ersoy, 2007). Bu sebepten hayat ağacı sembolünün dünya ve Türk kültüründeki yerine kısaca değinilmesi ve bu sembolü ezoterik göstergelere göre inceleme yoluna gidilmesi çalışmanın bütünlüğü açısından önemlidir.

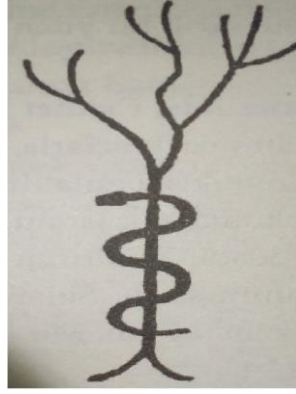
Şekil 1: Hayat Ağacı

Kaynak: (<https://l24.im/P3oOy>, 09.04.2024)

2.1. Hayat ağacı sembolünün dünya kültürlerindeki yeri

Dünya kültürlerine bakıldığında kullanılan en eski semboller arasında ağaç sembolü gelmektedir. Eliade, ağaç sembolünün evreni oluşturan bilgilere dayanağını, dünyanın merkezini ve sürekli yenilenen yaşamı ifade ettiğini belirterek; bu sembolün insana kendini değiştirme, geliştirme olanağını sunduğunu öne sürmüştür. Bu sözlerine ek olarak engellerle bezeli olan ezoterik yolun sadece belli kişilere açık olduğunu da ekleyerek, ezoterizmin temel kaidelerini de kapsayan bir açıklamada bulunur (Eliade, 2001: 54-55; akt. Özkan, 2017, 86). Çalışmanın temel konusu olan ağaç sembolünün toplumlara farklı şekillerde ve farklı isimlerle anıldığı bir gerçektir. Buna göre çalışmada yer verilen özelliklerine göre bu ağaç sembolü, hayat ağacı olarak tanımlanabilir. Bu sembolün ilk örneklerine bakıldığında ağaç tasvirlerinin yalın bir şekilde olduğu görülmektedir. Çeşitli kültürlerde kullanılan sonraki örneklerinde ise ağaç sembolünün yanında kuş, yılan, aslan ve kimi zaman mitolojik yaratıklar ile birlikte tasvir edildiği görülmektedir. İnsanlık tarihi boyunca dünyanın çok farklı coğrafyalarında ağaçların ölüm-yaşam döngüsünü sembolize ettiği bilinen bir gerçektir. Bu doğrultuda yazılı belgelerin ortaya çıkmasıyla birlikte Hayat Ağacı, Akad, Babil, Urartu ve Hitit gibi pek çok eski Yakın Doğu mitolojisindeki söylencelerde yerini bulmuştur. Bununla birlikte Hitit ve Asur uygarlıklarının kullandığı mühürlerde sıklıkla kullanılan hayat ağacı sembolü ile birlikte genel olarak kuş başlıklı yaratıklarında kullanıldığı görülmektedir. Çok eski dönemlerden beri gömü odalarında yılan ve ağaç kültürünün birlikte kullanıldığı da görülmüştür. Bu odalarda kullanılan temel sembollerin başında hayat ağacı olarak değerlendirilebilecek bir ağacın etrafında dolanmış olarak tasvir edilen yılan sembolü gelmektedir (Şekil 2). James Churchward'ın 1933 tarihinde yazdığı *Mu'nun Kayıp Sembolleri* isimli kitabında hayat

ağacı çevresine dolanmış olarak tasvir edilen yılan için “baştan çıkarıcı” ya da şeytanın temsilcisi yorumunun yapıldığı da görülür (Churchward, 1933:109).

Şekil 2: Hayat Ağacına dolanmış yılan tasviri

Kaynak: (<https://124.im/VAtBa>, 05.04.2024)

2.2. Hayat ağacı sembolünün Türk kültüründeki yeri

Türklerin tarih sahnesine çıktığı ilk zamanlarda beri ağaç sembolünün yaşamlarında ve kültürlerinde önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Türkler’in gerek Şamanizm’de gerekse İslam inancı kabulünden sonra ki ağaç sembolünü kullanım şekillerine bakıldığında, bu sembolü dini inanışlar çerçevesinde değerlendirdikleri görülür. Farklı toplumlarda olduğu gibi Türkler tarafından da kutsal sayılan ağaç sembolü, yaşam, doğurganlık, ölümsüzlük gibi ezoterik bilginin temelini oluşturan anlamlar ile birlikte değerlendirilmiştir. Çevirisini İsmet Birkan’ın yaptığı Mircea Eliade’nin 2006 da yazmış olduğu *Şamanizm* isimli kitapta hayat ağacı ve Şamanizm arasındaki bağıntıya yine Mircea Eliade “Yakut söylencelerinden birine göre, şamanların hayat ağacı verilen bu ağaçtan doğduğunu, göğe yükselen ulu ak çam dallarında ise yuvalar olduğunu ve şamanların insan-ı kâmile ulaşma mertebesine göre sırasıyla büyük mertebedeki şamanların ulu ak çam ağacının en üst dallarında, orta sınıftaki şamanların bu ağacın ortalarında, en küçük ruhani özelliklere sahip şamanların ise bu ağacın alt dallarda konumlandığını belirtilmektedir” (Eliade, 2006: 60). Bu açıklamaya göre, aslında ağaç örgeninin Şamanizm’de ne denli kutsal bir yerde olduğunu dile getirdiğini söylemek mümkündür. Bu duruma Uygur Türeyiş mitlerinden de örnekler vermek mümkündür. Oğuz Kağan’ın ormanda ava gitmesi ile ilgili bir mitteki tasvirde orman içerisinde bir gölün olduğuna ve bu gölün içindeki bir ağaç kovuğunda bulunan bir kızdan söz edilir. Buradaki metaforik anlatımda ağacın tanrıyı temsil ettiği, ağaç kovuğunun da doğurganlığın sembolü olan ana rahmini temsil ettiği görüşleri mevcuttur. Bununla birlikte Türklerin inandığı başka bir mit ise, Pervin Ergün’ün *Türk Kültüründe Ağaç Kültü* isimli çalışmasında yer bulmuştur. Buna göre hayat ağacının eş zamanlı olarak dünya yaratıldığında yaratıldığını belirtmiştir. Bununla birlikte hayat ağacı olarak adlandırılan bu sembolün dallarının ve budakların gümüşten, yapraklarının ise altından olduğunu belirtmiştir. Bu bilgiye ek olarak Ergün bu ağacın gövdesinden ve tepesinden sarı renkte bir sıvı çıktığı tasvirine de çalışmasında yer vermiştir (Ergün, 2004: 153).

Bununla birlikte bazı Altay mitlerinde dünyanın çatısının 12 katmandan oluştuğu ve bu katmaların tümünün Dünya Dağı olarak nitelendirdikleri bir yapının içine dâhil edildiğine değinilmiştir. Dünya Dağı olarak nitelendirdikleri bu yapının zirvesinde ise Kayın Ağacının olduğu bu mitte dillendirilmiştir. Altay mitlerinde hayat suyu olarak nitelendirilen kutsal suyun da bu kayın ağacının altında bulunan bir çukurun içinde olduğu belirtilmiştir. Söylencenin kimi yerlerinde kayın ağacı altında yer alan ve hayat suyu olarak nitelendirilen bu kutsal suyun uzun yaşamayı hatta ölümsüzlüğe erişmeyi sağladığı belirtilmektedir. Bu bağlamda buradan çıkarılabilecek önemli bulguların başında, Altay mitlerinde dahi

ölümsüzlüğün kaynağı olan kutsal suyun bir kayın ağacının altında olması ve iki kutsal sembolün Türk mitlerinde birleşmesidir.

2.3. Hayat ağacı sembolünün ezoterizm kavramı açısından değerlendirilmesi

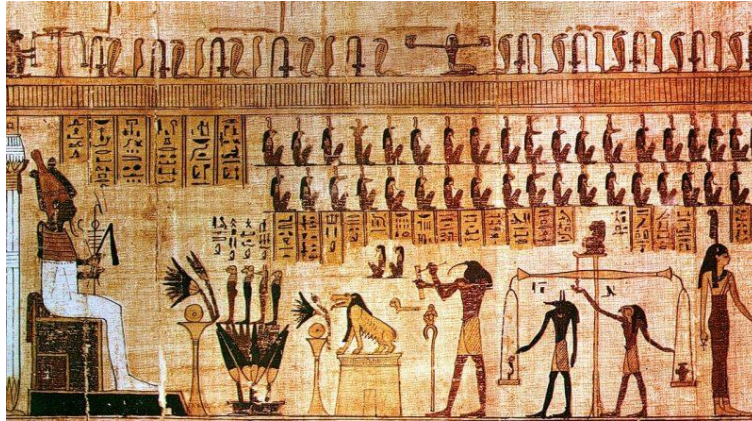
Dünya ve Türk kültüründe Hayat ağacı sembolünün yerine kısaca değindikten sonra çalışmanın temel konusu olan Hayat ağacı sembolünün Ezoterizm kavramı açısından değerlendirilmesine geçilmesi, çalışmanın bütünlüğünü destekleyecek bir yöntem olarak önemlidir. Bu bağlamda Hayat ağacının ezoterim kavramı ile ilişkisine gelindiğinde, temel olarak bu sembolün somut/görünen özelliklerinden ziyade, görünen olan özelliklerin görünmeyen/sır/ezoterik olanla ilişkisi bu bölümde incelenmeye çalışılacaktır. Buna göre eşitli kaynaklarda Hakikat ağacı olarak da bilinen Hayat Ağacı, üzerine çok fazla anlam yüklenen semboller arasında yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında hayat ağacı sembolüne yüklenen anlamlar doğrultusunda hayat ağacının tasvir edilmiş şeklinin de değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda Mircea Eliade'nin *Kutsal ve Din Dışı* isimli çalışmasında belirttiği, üç kozmik düzey olan yerin altı, yerin üstü ve ulu gökten oluşur cümlesi ile başladığı ve bu üç kozmik düzeyi sırasıyla ölümler âlemi, insanlar âlemi ve Tanrılar âlemi olarak belirttiği görüşü (Eliade, 2023) vardığı nokta açısından hazırlanan bu çalışma için değerlidir. Kitabında belirttiği bu düşüncelere ağaç metaforunu da ekleyerek, ağaçların tanrılar, insanlar ve ölümler âlemi olan bağlantısını "köklerini toprağın en derin yerlerine kadar saldı, dallarını da gökyüzünün en ulu noktalarına kadar gönderdiği için yer altı ile gökyüzünü birbirine birleştirir" (Eliade, 2023) cümlesi ile ilişkilendirir. Buna göre, ağaç metaforu bu yönüyle yeraltı dünyasıyla gökyüzü arasında temas noktalarından biridir. Bu sebeptendir ki ağacı yer ve gök arasında iletişim aracı olan bir sembol olarak değerlendirmek mümkündür. Bu doğrultudan bakıldığında hayat ağacının üç kozmik âlemi birbirine bağlayan bir bağlayıcı anlamı taşıdığı söylenebilir. Eliade yine bu çalışmasında, yer altı ve gökyüzünün iletişimi sağlayan aracın "axis mundi" adı verilen kozmik bir direk olduğunu belirtir (Şekil 3). Bu duruma Şeyda Büyükcan Sayılır da Türklerin *Ağaç İle Mitolojik ve Tarihi Bağları Üzerine Bir değerlendirme* başlıklı çalışmasında değinir. Eliade'ye göre, axis mundi olarak tanımladığı bu sütun (Şekil 3), hem gökyüzünü hem de yeryüzünü taşıyan ve bunları birleştiren temel yapıdır (Eliade, 2023). Üç kozmik düzeyin en altında yer alan "cehennem" olarak adlandırılan düzeyden başlayan bu sütun evrenin merkezinde tasvir edilmiş ve bu merkezden diğer iki âleme doğru yükselerek gökyüzüne kadar çıkmıştır. Ezoterizmin kendine ait gizli bir semboller dili olduğu gerçeğinden yola çıkarak, ezoterik olana yaklaşma evresinde evrensel sütun olarak değerlendirilen bu sütunun genellikle ağaç olarak sembolize edildiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Hayat Ağacı sembolünü Mircea Eliade'nin belirttiği üç kozmik âlemin arasındaki bağlantı noktası olarak tanımlamak mümkün olacaktır.

Şekil 3: Axis Mundi

Kaynak: (<https://124.im/hrg0yDB>, 09.04.2024)

Bir başka açıdan hayat ağacı sembolüne bakıldığında, bu sembolün ezoterik olarak tanrıyı sembolize ettiği söylenebilir. Tanrı yaşamın, doğumun, ölümün ve tüm âlemlerin sahibidir. Bu özelliklerinden dolayı tanrı evrensel düşüncenin ve yaratılışın sahibidir. Bu bağlamda birçok kültürde tanrının özelliklerinin ağaç sembolü üzerine yüklendiği görülür. Kozmik olanın ötesinde yeryüzünde, doğadaki ağaç sembolüne bakıldığında; ağacında bir tohumdan doğduğunu, büyüdüğünü, geliştiğini ve öldüğü açıktır. Bu bağlamda tanrının yaşamın ve ölümün sahibi olduğu önermesinden yola çıkarak ağaç sembolünün de bu yönüyle tanrının sembolü olduğunu belirtmek doğru bir önerme olacaktır. Çeşitli dinlerde olduğu gibi İslam inancında da hayat ağacına çeşitli anlamlar yüklenmiş, yüklenen bu anlamlar doğrultusunda da ağaç sembolüne kutsal bir sayılmıştır. Bu bağlamda Pervin Ergun'un yazmış olduğu *Türk Kültüründe Ağaç Kültü* isimli çalışması bu açıdan önemli bir kaynaktır. Ergun çalışmasında "...Hayat ağacı her zaman yeşil olması ve canlılığını yitirmemesi ile "El-Hayat" ismini, önsüz ve sonsuz oluşuyla "kıdem ve beka" sıfatlarını, tek olmasıyla "vahdaniyet", azametli olmasıyla "azim" ismini temsil ettiğini belirtmiştir. Özellikle Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra hayat ağacı sembolünün de İslami inanışlar içerisinde yerini aldığını belirtir. Buna göre Türk kültüründe hayat ağacının meyvesiz olması da Allah'ın doğrulmamış ve doğmamış olması ve benzerinin olmaması anlamına geldiği önermesini de çalışmasına eklemiştir (Ergun, 2004: 145-155). Bu bilgiye ek olarak *Dünya İnançları Sözlüğü* isimindeki çalışmasında Orhan Hançerlioğlu, diğer uygarlık ve dinlerdeki ağaç sembolünü, Tanrı ile hayat ağacı arasında ki ortaklığına açısından açıklamaya çalışıp, eski Roma ve Yunan kültüründe her ağacın bir tanrıyla özdeşleştirildiğini çalışmasına eklemiştir. Buna örnek olarak da Defne'nin Apollon'a, Meşe'nin Jüpiter'e atfedilmiş ağaçlar olduğunu belirtmiştir (Hançerlioğlu, 2000: 18). Bu duruma bir başka örnekte Saliha Ağaç ve Menekşe Sakarya'nın birlikte yayınladıkları *Hayat Ağacı Sembolizmi* isimli çalışmasında yer verdikleri Eski Mısır ve tanrıça Hathor arasındaki mitolojik öykü ve konusu verilebilir (Şekil 4). Ağaç ve Sakarya (2015), Eski Mısır'da bir kabartmada bulunan ulu tanrıça Hathor'un da içinde bulunduğu ölüm temsilinde betimlenen sahneyi çalışmalarına ekleyerek, ölünün ruhuna içecek ve yiyecek verilmesi olayını ona yaşam verilmesi olarak değerlendirmişlerdir. Buna ek olarak Eski Mısır da kader tanrıçası olarak görülen figürün göğü simgelediği düşünülen büyük bir ağacın dallarında oturmuş olarak resmedildiğini belirtmişlerdir.

Şekil 4: Hayat Ağacı ve Antik Mısır Ezoterizmi

Kaynak: (<https://124.im/TNdBF>, 08.04.2024)

Hayat Ağacı sembolü üzerine yüklenen anlamlar bakımından değerlendirildiğinde ağacın tabiatında olan yaratılış ve doğum açısından da değerlendirmek önemlidir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde Mehmet Ateş'in 2000 yılında yayınladığı *Mitolojiler ve Semboller Ana Tanrı ve Doğurganlık Sembolleri* (2000) isimli çalışmasında hayat ağacının doğurganlık özelliğine değinip, bu sembolün tüm devirler boyunca üretkenliğin ve doğurganlığın sembolü olduğunu belirtmiştir (Ateş, 2000). Bununla birlikte

yapılan araştırmalar ışığında eski dillerde hayat ağacı sembolüne hayat otu ya da hayat bitkisi denildiği de görölmektedir. Eski dönemlerde hayat otu, hayat bitkisi ya da hayat ağacı olarak isimlendirilen semboller Asur uygarlığında asma, nar ya da meşe; Kelt uygarlığında ise meşe ya da köknar olarak betimlenmiştir.

Hayat ağacını ebedi gençlik ve ölümsüzlük sembolü olarak değerlendiren Ergun, hayat ağacının her zaman çiçekli, her zaman yeşil, daima meyve dolu ve yiyen kişiyi ölümsüzleştireceğine inanılan tüm ağaçları bünyesinde barındıran bir metafor olduğuna değinerek, hayat ağacının ezoterik olarak ölümsüzlüğü sembolize ettiğine gönderme yapmıştır (Ergun, 2004). İnsanoğunun ortaya çıkmasından bu yana, insanın daha uzun yaşamaya, unutulmamaya, ölümsüzlüğe duyduğu derin tutkunun bir yansıması olarak da algılanabilecek bu durum, doğal olarak hayat ağacı sembolüne de çok fazla önem kazandırmıştır. Bu bağlamda yüklenen bu anlam üzerinden bu sembolün kullanıldığı yerlerin başında güçlü uygarlıklar gelmektedir. Son olarak hayat ağacı sembolünün tarihsel süreç içerisinde kullanıldığı yerlere bakıldığında gerek dünya gerekse Türk dünyasında kurulmuş olan devletlerin armalarında, mühürlerinde, mimari eserlerinde ve süslemelerinde sıklıkla kullanıldığı görölmektedir.

1. Sivas Gök Medrese kısa tarihçesi ve Mimari özellikleri

Anadolu Selçuklu Sultanı IV. Kılıçaslan'ın oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde, Sahip Ata Ali Hüseyin tarafından 1271 yılında Kaluyan el- Koneviye'ye yaptırılan Sivas Gök Medrese (Şekil 5) aynı zamanda Sahibiye Medresesi olarak da bilinir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde de övgü ile yer bulmuş olan medrese, Anadolu Selçuklu döneminde yapılmış olan en önemli yapılar arasında yer almaktadır. Dört eyvanlı, dikdörtgen ve iki katlı bir yapıda inşa edilmiştir. Bir mescidi ve 24 odası bulunan medrese, ön cephede bir taç kapı ve iki minareten oluşur. Bununla birlikte yapının güneyine bakan duvarda üç, kuzeyine bakan duvarda ise iki olmak üzere toplam da beş kule bulunmaktadır. Yapının girişı dört koldan oluşan yıldız şeklinde yuvarlak bir kubbe ile örtülmüştür. Medrese içerisindeki salonların köşelerinde sivri beşik tonozlar yer almaktadır. Medresenin ortasında altıgen şeklinde yapılmış bir süs havuzu bulunmaktadır. İnşasında kullanılan mavi tondaki mozaik ve çini bezemelerden dolayı Gök Medrese Yapının geneline hâkim olan bitkisel ve geometrik bezemeler, medresenin estetik görüntüsünü destekler nitelikte yapılmıştır. Kurulduđu dönemde gök bilimleri üzerine araştırmalar yapılması amacı ile inşa edilmiş olan Sivas Gök Medrese Selçuklu Dönemi vakıf eserlerine çok güzel bir örnek oluşturmıştır.

Şekil 5: Sivas Gök Medrese

Kaynak: (<https://l24.im/bWfVQd>)

1.1.Sivas Gök Medresenin Taç Kapısında yer alan Hayat Ağacı bezemesinin ezoterizm kavramı açısından değerlendirilmesi

Sivas Gök Medresenin girişinde yer alan gösterişli şekilde yapılmış olan taç kapının sağ ve sol kısımlarında konumlandırılmış olan sekiz köşeli yıldız sembolünün yerküreyi ve dünya yaşamını temsil ettiği düşünülebilir. Sekiz köşeli olarak sembolize edilmiş iki bezemenin ortasına denk gelecek şekilde uygulanmış olan hayat ağacı bezemesinin (Şekil 6) ise “axis mundi” adı verilen kozmik direği, devleti, devletin kudretini, yaşamı, ölümsüzlüğü temsil ettiği söylenebilir.

Şekil 6: Sivas Gökmedrese hayat ağacı taş bezemesi, Sivas/TÜRKİYE

Kaynak: (<https://l24.im/kh9K07o>, 04.04.2024)

Ezoterik düşünce biçiminin de Yer, gök ve yer altını birleştirdiği düşünülen, Dünya literatürüne de axis mundi olarak geçmiş olan kozmik direk, Selçukluların hayat ağacı sembolünde de yerini bulmuş bir şekil olarak karşımıza çıkmaktadır. Kökleri ile yeryüzünü, göğe uzanan dalları ile de cennete ulaşma gayesini temsil eden hayat ağacı sembolü palmetlerden oluşmuştur. Palmetlerin yoğun olarak kullanıldığı bu sembolde Selçukluların temel simgelerinden olan çift başlı kartal, hayat ağacının tepesinde konumlandırılmıştır. Özellikle Selçuklularda Çift başlı kartal sembolü adaleti, kudreti, asaleti ve koruyuculuğu temsil etmektedir. Çift başlı olarak tasvir edilen kartal hem doğuyu hem batıyı gözetmektedir (Şekil 7).

Şekil 7: Sivas Gök Medrese hayat ağacı taş bezemesi,(Detay), Sivas/TÜRKİYE

Kartal sembolü kimi eserlerde çift başlı iken, Divriği Ulu Cami ve Şifahanesindeki gibi kimi eserlerde tek başlı olarak tasvir edilmiştir. Türk mitlerinde de sıklıkla karşımıza çıkan ağacın dallarına tünemiş olan

kartal sembolü, tanrının gökleri koruyan bekçisi konumunda düşünülmektedir. Bununla birlikte Gök Medrese de bulunan hayat ağacı sembolünün kök kısmına doğru konumlandırılmış, kelime anlamı “Anadolu’ya ait” olan Rumi motifinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8: Sivas Gök Medrese hayat ağacı taş bezemesi, (Detay), Sivas/TÜRKİYE

Hayat ağacı bezemesinin içinde yer alan ezoterik sembollerden biri de nar tasvirleridir. Elnara Ziyadinova, *Kırım Tatar Halk Türklerinde sembol olarak bitkiler* isimli çalışmasında nar sembolünün medeniyetlerdeki yerine değinerek bazı medeniyetlerde hayat ağacının meyvesinin olduğuna, bazı medeniyetlerde mucizevi bir ilaç olarak kullanıldığına, bazı medeniyetler de ise cennet elması ya da cennet meyvesi olarak anıldığını belirtmiştir (Ziyadinova 2006: 106). Bununla birlikte Pervin Ergün, *Türk Kültüründe ruhlar ve orman kültü* başlıklı çalışmasında narın hayat ağacı sembolünün meyvesi özelliğini taşıdığını belirterek, bu ağacın kutsallığı ve nar ile bağlantısı üzerinde durur (Ergün, 2010:114). Hayat ağacının meyvesi niteliğinde olan nar sembolünün bazı inanışlarda nazardan korunmak için kullanıldığı da bilinmektedir (Şekil 9).

Şekil 9: Sivas Gök Medrese hayat ağacı taş bezemesi,(Detay), Sivas/TÜRKİYE

Nar sembolü sadece Şamanizm ve İslamiyet içerisinde kullanılan ezoterik bir sembol değildir. Ziyadinova’ya göre, bu sembol Hristiyanlıkta Meryem Ana’nın sembolü olarak da kullanılmaktadır (Ziyadinova,2006). Bununla birlikte Zerdüşt ritüellerinde de nar sembolünün sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir.

SONUÇ:

Birçok kültürde yerini almış olan hayat ağacı sembolü, genel anlamda görünenden çok görünmeyen üzerine kurulmuş bir anlatım biçimi olan ezoterizm içindeki sembollerden biri olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda hayat ağacı sembolü inanç ve güç eksenine üzerine konumlandırılmış ezoterizm ile ortak payda da değerlendirmek mümkündür. Ezoterizmin temel anlamına bakıldığında görünenin ötesindeki görünmeyene ulaşmak, sır olanı elde edip insan-ı kâmil mertebesini elde etmektir. Yeryüzü ile gökyüzü arasında insan ile yaratıcı arasında bir bağlantı noktası olarak görülen hayat ağacı sembolü bu özelliği ile yaşamın kendi içerisindeki döngüsünde ve ezoterik örgütler içerisinde de yerini almıştır. Kökleri yeryüzünün derinliklerine kadar uzanan, dalları ise evrenin yaratıcısı ulu güce ulaşma gayesi içerisinde

sembolize edilmiş hayat ağacını, bir bakıma ikili yaşamın geçiş noktalarından biri olarak görmekte mümkün olabilir. Hayat ağacı sembolü, kendi içinde barındırdığı anlamlar bütünü ile kimi zaman yaşamın, kimi zaman ölümsüzlüğün, kimi zaman ise gücün sembolü olarak çağlar boyunca kullanılmıştır. Bu bağlamda Anadolu kültüründe önemli yere sahip olan Selçuklular, bu anlatı biçimi ile yakından ilişkili birçok eser bırakmışlardır. 1271 yılında Sivas'ta Selçuklular tarafından yaptırılmış olan Sivas Gök Medrese bu eserlerin başında gelmektedir. Yapılış şekli, amacı ve süslemeleri ile Anadolu kültüründe önemli yere sahip olan bu eserde yer verilmiş olan hayat ağacı sembolü, anlatım biçimi bakımından ezoterik semboller statüsünde değerlendirilebilir. Sonuç olarak Sivas Gök Medrese de bulunan hayat ağacı sembolü, anlatım dilinin ezoterik yapıya uygun olması, semboller ile somut anlatım biçimlerinden çok, soyut olana işaret etmesi bakımından çok önemli bir çalışmadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: [TR] Yazar / yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

[EN] The author(s) declare that they do not have a conflict of interest with themselves and/or other third parties and institutions, or if so, how this conflict of interest arose and will be resolved, and author contribution declaration forms are added to the article process files with wet signatures.

Etik Kurul İzni: Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur, buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir.

KAYNAKÇA:

- Ağaç, S., Sakarya, M.(2015). "Hayat Ağacı Sembolizmi". Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1,1-14.
- Algan, R. (2006). *Ezoterizme Genel Bir Giriş*, *Cotigo Dergisi*, 46, 160-168.
- Ateş, M.(2000). *Mitolojiler ve Semboller Ana Tanrı ve Doğurganlık Sembolleri*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Churchward, J.(1933). *The Sacred Symbols of MU*, Simone Vannini Yayınevi.
- Eliade, M. (2003). *Kutsal ve Din Dışı*, (M. Berktaş, Çev.), İstanbul: Alfa Yayınları.(2000).
- Eliade, M. (2006). *Şamanizm* (İ. Birkan, Çev.). İstanbul: İmge Kitapevi.(2002).
- Ergun, P.(2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Faivre, V. ve Karen, C.(2006). *Batı Ezoterizmi ve Dinler Bilimi*. *Cogito Dergisi*, 46, 169-178.
- Guenon, R.(2003). *İnisinasyona Toplu Bakışlar I* (M. Kanık, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.(1989).
- Hançerlioğlu, O.(2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sayılr, Ş.(2021). Türklerin Ağaç İle Mitolojik ve Tarihi Bağları Üzerine Bi Değerlendirme, Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi,3: 187-198.
- Tokdemir, İ.(2013).*Günümüz Sanatında Mistik Etkileşimler ve İçseli Bulma* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Ziyadinova, E. (2006). "Kırım Tatar Halk Türkülerinde Sembol Olarak Bitkiler". (Çev. Burcu Kaçmaz). Karadeniz Araştırmaları, 11, 101-110.

Gerekli İlave Kaynakça Listesi

Ergün, P. (2010). "Türk Kültüründe Ruhlar ve Orman Kültü". Millî Folklor, 2010, 87, 11:113-121.

Esin, E. (2001). Türk Kozmolojisine Giriş. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Özkul, Kifayet (2021). "Anadolu'da Nar Motifi ve Yeni Tasarım Uygulamaları". 5 The International Conference On History & Culture. (Ankara, 17 Ağustos 2021). (Ed. Mehmet Ali Türkmenoğlu). Ankara: IKSAD GLOBAL, 217-240.

Şenocak, E. (2016). "Halk Anlatı ve İnanışlarında Mitolojik Bir Meyve: Nar". Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 4(8): 228-251.

EXTENDED SUMMARY:

Research Problem:

Is the Tree of Life symbol in Sivas Gök Madrasa an esoteric symbol? Can it be considered within esotericism?

Research Questions:

What is esotericism?

What is the place of the Tree of Life symbol in Turkish and world culture?

In which year and where was Sivas Gök Madrasa built?

What does the tree of life symbol found in Sivas Gök Madrasa have to do with the concept of esotericism?

Literature review

Tokdemir, in his master's thesis titled "Mystical Interactions and Finding the Inner in Contemporary Art" Tokdemir (2013), prepared within Hacettepe University Fine Arts Institute, briefly touched upon the concept of Esotericism, which is the main subject of this study, and the origin of the adjective esotericism, and made a definition of this concept. Accordingly, esotericism is a concept that comes from the root "esoterikos" derived from the adjective "eso" in "eisoya".

Guenon defined esotericism as "esoteric, introverted, secret" in his book "Overviews on Initiation" Guenon (2005), translated by Mahmut Kanık.

In his book "Sacred and Profane" Eliade (2003), he refers to the connection between the creator and the tree as the symbol of God on earth. It refers to the intense use of tree symbolism in the history of world religions.

Methodology

Esotericism is a concept that literally means introvert, non-obvious, secret. Esotericism can also be defined as the interpretation of the visible towards the non-visible. In this context, the concept of esotericism, which can be seen as the language of symbols, is associated with the Tree of Life symbol, which is frequently used both in the world geography and in Anatolian geography. The theoretical framework of the article was based on scanning descriptive tools, and the opportunities of qualitative research were used to evaluate the findings and the situation in the literature. The subject of the article, which was put forward in the light of publications, theses and other studies related to the study; The concept of esotericism is limited to the tree of life symbol and the evaluation of the tree of life symbol found in Sivas Gök Madrasa in terms of esoteric indicators.

Findings and discussion

Esotericism is a word of Greek origin, and it is possible to define it as an adjective originating from esoterikos, which means the superior form of the adjective eso in eisoya, meaning hidden, inward and internal (Tokdemir, 2013:13). In his book titled *Overviews of Initiation*, Rene Guenon defined esotericism as esoteric, that is, closed to the outside and introverted, or non-obvious/secret (Guenon, 2005:17). However, according to Anatolian Islamic belief, esotericism; it can be defined as the body of information that can be accessed by secret and selected people, whose aim is to enable a person to reach the level of Kamil-i Kamil (superhuman), which is considered to be the highest level that a person can reach. Again, in the Anatolian Islamic faith, the body of belief closest to this concept is seen as Sufism. In this context, it can be said that the main target of esotericism is human beings, and its main purpose is to reach superior knowledge through human personality. The knowledge that man, who is a part of nature, learns through his own experiences and his personal relationship with the creative power are among the main subjects of esoteric knowledge.

It is known that the tree symbol has had an important place in the lives and culture of the Turks since the very beginning of their appearance on the stage of history. When we look at the way the Turks use the tree symbol, both in Shamanism and after the acceptance of Islam, it is seen that they evaluate this symbol within the framework of religious beliefs. The tree symbol, which is considered sacred by the Turks as well as in different societies, has been evaluated together with the meanings that form the basis of esoteric knowledge such as life, fertility and immortality. Based on the fact that esotericism has its own secret language of symbols, it is seen that this column, which is considered a universal column in the phase of approaching the esoteric, is generally symbolized as a tree. From this perspective, it would be possible to define the Tree of Life symbol as the connection point between the three cosmic realms stated by Mircea Eliade.

It can be thought that the eight-pointed star symbol located on the right and left parts of the magnificently made crown gate at the entrance of Sivas Gök Madrasa represents the earth and world life. In the esoteric way of thinking, it is thought to unite the earth, sky and underground, and has been referred to as axis mundi in world literature. The cosmic pole appears as a shape that found its place in the Seljuk tree of life symbol. The symbol of the tree of life, which represents the earth with its roots and the aim of reaching heaven with its branches reaching to the sky, is composed of palmettes. The pomegranate symbol is not an esoteric symbol used only in Shamanism and Islam. According to Ziyadinova, this symbol is also used as the symbol of the Virgin Mary in Christianity (Ziyadinova, 2006). However, it is known that the pomegranate symbol is frequently used in Zoroastrian rituals.

Results and recommendations

The tree of life symbol, which has taken its place in many cultures, can be considered as one of the symbols in esotericism, which is a form of expression based on the invisible rather than the visible. In this context, it is possible to evaluate the tree of life symbol as a common denominator with esotericism positioned on the axis of faith and power. When we look at the basic meaning of esotericism, it is to reach the invisible beyond the visible, to obtain the secret and to attain the rank of perfect human being. The tree of life symbol, which is seen as a connection point between the earth and the sky, between man and the creator, has taken its place in the cycle of life within itself and in esoteric organizations. It may be possible to see the tree of life, whose roots extend deep into the earth and whose branches symbolize the aim of reaching the supreme power of the creator of the universe, as one of the transition points of dual life. The tree of life symbol, with all the meanings it contains, has been used throughout the ages, sometimes as a symbol of life, sometimes as a symbol of immortality, and sometimes as a symbol of power. In this context, the Seljuks, who have an important place in Anatolian culture, left many works closely related to this form of narrative. Sivas Gök Madrasa, built by the Seljuks in Sivas in 1271, is one of the most important works. The tree of life symbol included in this work, which has an important place in Anatolian culture with its construction method, purpose and decorations, can be considered as esoteric symbols in terms of its expression style. As a result, the tree of life symbol found in Sivas Gök Madrasa is a very important work in terms of its expression language being suitable for the esoteric structure and pointing to the abstract rather than symbols and concrete forms of expression.